

خشک منظر؛ ایده‌های خلاقانه برای اقلیم مشهد

با اجرای صحیح طرح‌های «خشک منظر» مصرف آب فضای سبز بیش از ۵۰ درصد کاهش می‌یابد

نازیم نادری‌پور با عقیده بسیاری از صاحب نظران مهم‌ترین مشکلی که پیش در قرن حاضر با آن روبه‌رو است، بحران آب است. افزایش جمعیت جهان از یک طرف و پدیده تغییر اقلیم و کاهش نزولات جوی و شیوع خشک سالی در سال‌های اخیر از طرف دیگر، وخامت این بحران را تشدید کرده است. در چنین وضعیتی یکی از معضلات جدی فضای سبز شهری کمبود منابع آبی است؛ معضلی که در مناطق خشک و نیمه خشکی چون کشور ما جدی‌تر نیز می‌شود. همین محدودیت منابع آبی و نیاز روزافزون به توسعه فضای سبز پایدار شهری باعث شده تا طراحان شهری در کلان‌شهری چون مشهد به سراغ روش‌های نوین اجرا و نگهداری فضای سبز شهری بروند. یکی از این روش‌های نوآورانه، طراحی و اجرای گسترده «زری اسکیت» یا «خشک منظر» است که باعث شده مشهد امروز در ردیف شهرهای پیشروی کشور در کشت پایدار فضاها و فضای سبز شهری قرار بگیرد. دفتر خلاقیت و نوآوری شهری بنادارد با استفاده از زیرساخت‌های موجود در رصدخانه شهری، «اولین مرکز رصد داده‌های انرژی» را با همکاری دستگاه‌های مرتبط راه‌اندازی کند.

فضای سبز پایدار در دستور کار طراحان منظر و فضای سبز شهر قرار دارد که از نمونه‌های موفقش می‌توان به ۱۲۰ مترمربع فضای خشک منظر میدان‌های احمدآباد و شریعتی اشاره کرد که در جریان جشنواره استقبال از بهار ۱۴۰۳ توسط سازمان پارک‌ها انجام شده است.

۳۰ گونه گیاهی متناسب با اقلیم مشهد

اصل سوم خشک منظر برداری (گزینش گیاهان با نیاز آبی کمتر مخصوصاً گیاهان بومی) به معنی استفاده از گیاهان با نیاز آبی کم است به طوری که اصول منظر پردازی مثل رنگ، بافت، وحدت، تعادل، تسلسل، تنوع، قرینه، هارمونی و جذابیت به منظور القای زیبایی هم‌زمان رعایت شود. این اصل می‌گوید به طور عمده از گیاهان بومی استفاده شود که با شرایط منطقه سازگار هستند و نیازهای اکولوژیک و آبی و تغذیه‌ای کمی دارند. این نوع منظر پردازی برای مناطقی چون مشهد که آب و هوای خشک و بیابانی دارد، بسیار پرکاربرد است، چرا که می‌توان با کمک گیاهانی که به تیمار و آبیاری کمتری نیاز دارند، نیاز شهر را به فضای سبز مرتفع کرد. در حال حاضر در مشهد بیش از ۳۰ گونه گیاهی همساز با اقلیم شهری در طرح‌های خشک منظر کشت می‌شود؛ گونه‌هایی چون رزماری، اسطوخودوس، اردی، نازخی، بابونه، سدوم عقربی، سدوم قرمز، یال‌اسبی، فرانکینا، فیلا، برف در تابستان، پنج‌انگشت، گازانیا، استسپر موم، زرشک زینتی، ژونیپروس، طاووسی، آگالوپروپ و آلوورا که نمونه‌هایش در لچکی برخی میدان‌های شهر چون شریعتی و احمدآباد (ابتدای آیلند کلاهدوز) قابل رؤیت است.

طراحی آن‌ها استفاده شد.

با توجه به مشکل کمبود آب و افزایش هزینه نگهداری چمن و گل‌های فصلی در مشهد، طراحی خشک منظر به یکی از اولویت‌های معاونت محیط زیست و خدمات شهری شهرداری مشهد و ادارات فضای سبز مناطق بدل شد، به نحوی که به با تغییر الگوی کاشت و استفاده از این سبک طراحی، در سال‌های بعد سطوح بیشتری از فضای سبز شهر به روش خشک منظر اجرا شد. یکی از شاخص‌ترین اقدامات در این حوزه، گشایش اولین بوستان شهری کشور با مفهوم «کم‌نهاد» بود که آبان ۱۳۹۹ به مساحت تقریبی ۱ هکتار با توان علمی دانشگاه فردوسی مشهد به بهره‌برداری رسید. بوستان شهری کم‌نهاد برای استفاده بهینه از منابع آبی و با رویکرد طراحی پایدار فضای سبز از جمله خشک منظر سازی طراحی شده بود و بیش از ۶۰ گونه گیاهی سازگار با اقلیم مشهد را در خود داشت.

اولین جشنواره خشک منظر در مشهد

در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ این موضوع جدی‌تر دنبال شد و حتی با عنوان «جشنواره خشک منظر» برای نخستین بار به یکی از سرفصل‌های خلاقانه جشنواره استقبال از بهار مشهد بدل گشت و اتفاقات خوبی را رقم زد. برای نمونه فقط در جریان جشنواره خشک منظر در نوروز ۱۴۰۲ بیش از ۱۰۵ هکتار از عرصه‌های فضای سبز شهر به اجرای طرح‌های خشک منظر اختصاص یافت که شاخص‌ترین طرح‌های آن در میدان‌های استقلال، جمهوری، غدیر و عدالت بود. طراحی خشک منظر هم‌اکنون نیز به عنوان افق برنامه‌ریزی در توسعه و احداث

۵۰ درصد کاهش مصرف آب

طراحی خشک منظر (xeriscape) که خود از دو بخش xero به معنای خشک و landscape به معنای چشم‌انداز تشکیل شده است، رویکردی متداول در جهان است و در مواجهه با شرایط اقلیم‌های گرم و خشک مطرح می‌شود. این راه‌برد که جایگزینی مناسب برای انواع باغبانی سنتی در ایجاد فضای سبز است، در پاسخ به محدودیت منابع آب شهرها و نیاز همیشگی شان به زیباسازی مطرح می‌شود. در محوطه سازی سنتی بیشتر از چمن برای محوطه سازی استفاده می‌شود که مصرف آب بالایی دارد اما در زری اسکیت، طراحان با استفاده از انواع گیاهان پوششی و گونه‌هایی که آب کمی لازم دارند، در ترکیب با انواع مصالح طبیعی مانند قلوه سنگ، مالچ‌ها، چوب، سنگ و صخره منظره بسیار جذاب و زیبایی‌رآپدید می‌آورند که ضمن کاهش چشمگیر هزینه‌ها، در مصرف آب نیز صرفه جویی بالایی دارد. طراحی خشک منظر علاوه بر اینکه با هزینه کمتری در زمان کمی اجرا می‌شود، نگهداری و محافظت کمتری می‌خواهد. ارزش این صرفه جویی‌ها زمانی بیشتر مشخص می‌شود که بدانیم زری اسکیت، در صورت طراحی، اجرا و مدیریت صحیح می‌تواند بدون آسیب رساندن به کیفیت و زیبایی محیط، مصرف آب فضای سبز را بیشتر از ۵۰ درصد کاهش دهد.

اولین بوستان خشک منظر کشور

شهرداری مشهد سال ۱۳۹۷ در نمایشگاه سالیانه گل و گیاه، اولین نمونه طراحی خشک منظر را برای فرهنگ سازی و آشنایی کارشناسان و مردم اجرا کرد. بعد از بررسی بازخورد‌های مثبت کارشناسان و مردم، این شیوه طراحی را به صورت محدود در برخی باغچه‌های شهری عملیاتی کرد. لچکی‌های فضای سبز خیابان‌های کلاهدوز، فرامرزی عباسی، ابوطالب و قرنی اولین نقاطی بودند که از تکنیک خشک منظر برای

از آنجا که

اجرای طرح‌های

خشک منظر در شهر مشهد با

نوعی رویکرد تدریجی در توسعه آن همراه بوده و از طرفی فرهنگ سازی و اطلاع رسانی لازم نیز در برنامه‌های مختلف شهری صورت گرفته است. تجربه مشهد می‌گوید «چنانچه زری اسکیت با روش اصولی و در ترکیب با مصالح طبیعی منظر سازی شود، صحنه‌های بسیار متنوع و زیبایی را ایجاد می‌کند که مطلوب شهر و شهروندان است.»